אמרי שמואל

פרשת עקב

פניני תורה ומוסר מדרש והלכה
על פרשת השבוע

נערך ונילקט מתוך השיעור השבועי
מפי בנו של קדושים האדמו"ר
הרב **שמואל שמעון טולידאנו** שליט"א

יו"ל ע"י בית המדרש מוסדות התורה והחסד **"בית מאיר"**
ע"ש כ"ק מרן האדמו"ר הצדיק הגה"ק רבינו **מאיר אבוחצירא** זיע"א
אשדוד תשפ"א

©
כל הזכויות שמורות
למכון להוצאת ספרים
שעל ידי מוסדות התורה והחסד
"בית מאיר"
ע"ש כ"ק מרן האדמו"ר הצדיק
הגה"ק רבינו **מאיר אבוחצירא** זיע"א
רחוב העצמאות 39
רובע הסיטי אשדוד
מייל : sisat2@gmail.com
לפרטים: 058-4150707

כל המעוניין להקדיש את החוברת להצלחה, לרפואה או לעלוי נישמת,

ניתן לפנות ל:058-4150707

לקבלת החוברת

במייל או בוואצפ, ניתן לשלוח הודעה

במייל- sisat2@gmail.com | בווצאפ: 058-4150707

ואלה יעמדו
על הברכה

חוברת זו מוקדשת

לברכתם לבריאותם ולהצלחתם של

אור יעקב בן רחל הי"ו

ישראל בן יוכבד הי"ו

בר בן שולמית הי"ו

וכן לברכתה ולבריאותה וללידה קלה של

בר נועה בת דינה שתח"י

שהקב"ה ימלא כל משאלות ליבם לטובה ולברכה!

ויזכו לבריאות איתנה, ופרנסה טובה,

שפע ברכה מזל והצלחה בכל מעשה ידיהם, אמן

השמחה בקיום תורה ומצוות

"והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה' אלוקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" (דברים ז יב)

דרשו רבותינו (ב"ר מב ג) ז"ל אין 'והיה' אלא לשון שמחה, והשמחה היא - "עקב תשמעון", השמחה האמיתית היא בלימוד התורה וקיום המצוות. כשיהודי הולך בדרך התורה והמצוות הרי שזו השמחה הגדולה ביותר, שהרי בעת שיהודי לומד תורה הרי מקיים הוא את העולם כולו, וכמו שנאמר בנביא (ירמיה לג כה) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי".

וכן מבואר במדרש (שמ"ר לו ג) עד כמה גדולה מעלתה של התורה הקדושה שאמרו- "ראה היאך דברי תורה מאירים לאדם בשעה שעוסק בהן, וכל מי שאינו עוסק בתורה נכשל".

עד כדי כך חז"ל אמרו בוודאות שכל מי שאינו עוסק בתורה הוא נכשל.

מי שלא לומד תורה הוא הולך בחושך

והיות ולהרבה בני אדם נראה שמה בכך שהוא אינו עוסק בתורה, לכך הוצרך המדרש להמחיש את זה במשל.

ואומר המדרש (שם) משל למה הדבר דומה, לאדם שעומד ביער בזמן חושך ואפילה, ובבואו להלך נתקל באבן ונכשל בה, המשיך להלך ונפל לבור ונחבט, וירא היה מהבורות ומן החיות הטורפות. נזדמן לידו לפיד אש והפסיק לירא מן הבורות ומן הקוצים, אך עדיין היה ירא מהחיות הטורפות, וכשהגיע אור הבוקר כבר לא ירא מאף אחד מהם כיון שאור השמש מאיר את דרכו.

והנמשל הוא, שהאדם בעולם הזה דומה למתהלך בחושך מאחר ורבים הם ניסיונותיו, לכן על ידי שעוסק במצוות מיד המצוות מצילות אותו מן החטא כי הרי מצווה גוררת מצווה, והמצווה דומה היא ללפיד אש המאיר את הדרך. אך עדיין נמצא האדם בסכנה כיון שהיצר הרע חזק הוא מאוד וקשה להינצל ממנו אלא

על ידי לימוד תורה, ועל ידי לימוד תורה התורה שומרת אותו מכל פגע. וכמו שאמרו חז"ל (סוטה כא א) על הפסוק (משלי ו כג), "כי נר מצווה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר" המצווה דומה לנר המאיר את הדרך, אך "תורה אור", התורה לא רק מאירה את דרכו, אלא מאירה היא את כל מעשיו ודרכיו כולם, כמו אור השמש.

סכנת החושך

ועד כמה גרוע הענין של חושך ביאר לנו המס"י (פרק ג) על מה שאמרו חז"ל (בבא מציעא פג א): תשת חושך ויהי לילה (תהלים קד כ), זה העולם - הזה, שדומה ללילה.

ומבאר המס"י שחושך הלילה יכול לגרום לשני מיני טעיות א. יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל. ב. שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם, ואדם כאילו הוא עמוד.

וכן בנמשל לגבי חומריות וגשמיות העולם הזה, הנה הוא חושך הלילה לעין השכל, וגורם לו שתי טעויות:

א. - אינו מניח לו שיראה המכשולות שבדרכי העולם, ונמצאים הפתאים הולכים לבטח ונופלים ואובדים מבלי שהגיעם פחד תחלה. והוא מה שאמר הכתוב (משלי ד יט): דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו, ואומר (שם כב יג): ערום ראה רעה ונסתר ופתיים עברו ונענשו, ואומר (שם יד טז): וכסיל מתעבר ובוטח, כי לבם בריא להם כאולם, ונופלים טרם ידעו מהמכשול כלל.

ב. והטעות השנייה והיא קשה מן הראשונה - היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאילו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים. כי אין די שחסרה מהם ראיית האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם, אלא שנראה להם למצוא ראיות גדולות וניסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות ולדעותיהם הכוזבות, וזאת היא הרעה הגדולה המלפפתם ומביאתם אל באר שחת. והוא מה שאמר הכתוב (ישעיה ו י): השמן לב - העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן וגו', וכל זה מפני היותם תחת החושך וכבושים המה תחת ממשלת יצרם. אך אותם שכבר

יצאו מן המאסר הזה, הם רואים האמת לאמיתו ויכולים ליעץ שאר בני - אדם עליו.

רק ע"י התורה אפשר לנצח היצר

עד כמה חשוב הלימוד תורה ושרק בגללו אפשר לנצח את היצר הרע אומר המסילת ישרים (פרק ה) שפשוט שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. ולמה? כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו.

וממשיל המס"י למה זה דומה: לחולה שדרש ברופאים והכירו חוליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי.

והנמשל כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי איפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי): הלואי, אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב. עכ"ד.

ומצינו בגמרא במסכת כתובות (עז ב) שבזמנם הייתה מחלה קשה הנקראת "בעלי ראתן" (ופרש"י שיש להם שרץ במוח), ומחלה זו הייתה מדבקת מאוד וכולם היו מתרחקים ממי שהיה נגוע במחלה זו, אך רבי

יהושע בן לוי היה יושב וכורך עצמו יד ביד עם החולה המסוכן ההוא, ולומד אתו תורה בחברותא. שאלוהו חבריו: וכי אינך מפחד ממחלה זו, השיבם רבי יהושע: כתוב במשלי (ה, יט) שהתורה הקדושה היא "איילת אהבים ויעלת חן", ואם התורה מעלה חן על לומדיה, כל שכן שתגן עלי ותשמור אותי מכל פגע, ולכן איני מפחד! יהי רצון שנזכה תמיד ללמוד את התורה מתוך שמחה, אמן.

כיצד זוכים לשמחה אמיתית

כתב רבינו חיים בן עטר בספרו אור החיים הקדוש (דברים ז יב) "והתבאר על דרך אומרם ז"ל (ב"ר מב ג) אין והיה אלא שמחה", והנה אדון הנביאים בא בנועם דבריו להעיר במוסר נעים, כי אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות את כל אשר צווה ה' לעשות אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד שיחוש שחסר אחת מכל מצות ה' בין מצות לא תעשה בין מצות עשה, עליו אמר שלמה (קהלת ב ב) ולשמחה מה זה עושה, והוא אומרו והיה שמחה תהיה לך עקב תשמעון".

יש הרבה בני אדם המסתובבים בעולם הזה, ומראים כלפי חוץ פנים שמחות וצוחקות, אבל בלב שלהם פנימה יש עצבות גדולה מאוד, ולפעמים אדם חושב שעל ידי השגת תענוגות העולם הזה תיכנס לו אל הלב שמחה ואושר אמיתיים, אבל באה התורה ומגלה לנו שלעולם אדם לא יצליח להשיג שמחה אמיתית אלא על ידי לימוד התורה וקיום המצוות.

ורבינו האור החיים כותב דברים מבהילים 'אבל כל עוד שיחוש שחסר אחת מכל מצות ה' בין מצות לא תעשה בין מצות עשה, עליו אמר שלמה (קהלת ב ב) ולשמחה מה זה עושה', ומבואר בדבריו שאפילו חסר לו רק מצווה אחת, אפילו הכי עליו אמר שלמה ולשמחה מה זה עושה, עדי כך גדולה מעלתה של המצווה, שחסרון אפילו רק של מצווה אחת!!! נאמר עליו ושמחה מה זאת עושה.

כל מעלת שהאדם משיג השובה היא עד מאוד

[וכמובן שדברים אלו נאמרו לבעלי דרגה, ואין מה להתייאש מכך ולומר שהיות ולכל אחד חסרות כמה וכמה מצוות וא"כ אין לו במה לשמוח, כי

מצד שני האדם צריך להיות שמח בחלקו, ורחמנא ליבא בעי. וכמו שאמר הגר"י גלינסקי זצ"ל בשם החפץ חיים (הובא ביוסיף לקח טוב בראשית עמ' מז), שבא לפניו אחד מתלמידיו והעלה בפניו את מועקתו, בעקבות דברים שראה בספר הזוהר, שכל מצווה המתבצעת בלא יראה ואהבה, אינה עולה לשמים. לאור מה שכתוב שם אמר התלמיד, הרי קיום המצוות שלנו בדור עני ויתום, אינו נחשב לכלום.

אמר לו ה"חפץ חיים" בוא ואספר לך מעשה שהיה, אשר בעקבותיו בוודאי תנוח דעתך. בימים שלפני המלחמה (מלחמת העולם הראשונה) בא אלי יהודי ובקשני שאברכו לפרנסה טובה. כאשר שאלתי אותו מה מלאכתך, השיב לי: אופה, ותינה את צערו ואמר: בכל יום אני אופה כאלף ככרות לחם, ובאים הקונים ובוררים לעצמם את הכיכר שבו הם חפצים. הם מחטטים בערימת ככרות הלחם ונמנעים מלקחת רבים מהם בטענות שונות ומשונות. על ככר אחד אומרים הם שהוא אפוי פחות מדי, על אחר אומרים שהוא אפוי יותר מדי. לפעמים הצורה אינה מוצאת חן בעיניהם וכן הלאה. בסופו של דבר אני מוכר במחיר מלא כ־600 ככרות בלבד, ואת השאר אני נאלץ למכור במחיר הפסד. אחרי שסיים את דבריו הכואבים, אמר ה"חפץ חיים", ברכתיו בברכת הצלחה.

לימים פרצה המלחמה, ואז פגשתי שנית את האופה, וראיתי שהוא שמח וטוב לב. שאלתי אותו מה עם הפרנסה? השיב האיש במאור פנים: הלוואי שיהיה תמיד כמו בימים אלה. חזרתי ושאלתי בפליאה: כיצד? הרי הימים ימי מלחמה המה, והכל מתלוננים על קשיים בפרנסה. השיב האופה: דווקא בגלל המלחמה רווחי משגשגים. כי אין לאנשים מה לאכול, אין בשר וביצים ויש מחסור גדול בירקות. לא נשאר להם לאכול אלא הלחם. במצב כזה אין מסתכלים כמה הוא אפוי ואין מתייחסים לשאר הפגמים, אלא חוטפים מכל הבא ליד. הלוואי ויכולתי לאפות עוד כהנה וכהנה, הכל היה נחטף.

אמר ה"חפץ חיים" לתלמידו: "הזוהר הקדוש" מדבר על עבודת ה' בזמנים כתיקנם, שכן אז יושב הקב"ה

ומדקדק בשלימות המעשים. אבל כיום נמצאים אנו בדור של מלחמה נוראה עם היצר הרע, הניסיונות והמבחנים בזמנינו מחרידים. במצב כזה הקב"ה שמח בכל גילוי של ריבוי כבוד שמים. גם את המעשה הקטן ביותר בכמות ובאיכות, הקנייה "חוטפו" ומחבבו ומניחו באוצרו הטוב].

השמחה במצוה גורמת לשמוח בהכל

וכן כותב דוד המלך "פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהלים יט, ט), שרק לימוד פקודי ה' וקיום מצוותיו יכולים להכניס שמחה אמיתית לתוך ליבו של האדם, ועוד מדגיש דוד המלך במקום אחר ואומר שזוכה לשמחה אמיתית רק מי שמשתוקק להתקרב לקב"ה ככתוב (תהלים קה, ג) "ישמח לב מבקשי ה'".

ואומר רבינו הקדוש רבי ישראל בעל שם טוב, שכשיהודי זוכה לקיים את המצוות מתוך שמחה הרי שהוא זוכה שגם בדברים הגשמיים שעוסק בהם תהיה לו שמחה, כשיהודי מניח תפילין מתוך שמחה, כשיהודי מתפלל מתוך שמחה, כשיהודי מברך ברכת המזון מתוך שמחה, אזי כל אותו היום תהיה לו שמחה גם כשמתעסק בענייניו הגשמיים, כי מי ששמח בקיום המצוות גם בענייני העולם הזה תהיה לו שמחה, והוא כמו שאמרנו שרק ע"י לימוד התורה וקיום המצוות נכנסת לליבו של האדם שמחה אמיתית, וממילא היא ממשיכה למלא את ליבו גם כשניגש לפרנסתו ולעבודתו עדי ערב.

והוא מה שאומרת לנו התורה "והיה עקב תשמעון", אין והיה אלא לשון שמחה, מתי תזכו לשמחה? עקב תשמעון, מה זה עקב? עקב ר"ת ע'בודת ק'ודש ב'שמחה, אם תקיים את המצוות בשמחה אזי תזכה לשמחה בכל ענייניך.

מתי זוכים לברכות הכתובות בתורה

רש"י פירש (דברים ז יב) "והיה עקב תשמעון, אלו מצוות קלות שאדם דש בעקביו", ומפרטת התורה את השכר העצום שנזכה לו אם נשמע בקול ה', (דברים ז יג והלאה) "ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך

דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך. ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך. והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדווי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיך. ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיך נתן לך"...

וכותב הרב הבן איש חי שהיינו יכולים לחשוב שנזכה שכל הברכות האלו יתקיימו בנו רק אם נקיים את כל המצוות הגדולות שבתורה, ולכן באה התורה ואומרת - מתי תזכו לכל הברכות הגדולות והעצומות האלו? דווקא מתי שתהיו זהירים במצוות הקלות והפשוטות שבני אדם לא מייחסים להם חשיבות, ומזלזלים בהם ודשים אותם בעקבם, אם תהיו זהירים בהם תזכו לכל הברכות הללו.

דוד המלך אומר בתהלים (מט ו) "למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני", וביארו בגמרא (עבודה זרה יח א) עבירות שאדם דש בעקביו סובבות אותו בשעת הדין, דוד המלך אומר כשאני אעלה לשמים ואעמוד לדין לפני הקב"ה אני חושש דווקא מהמצוות הקלות שאדם דש בעקביו ומזלזל בהם, הם עוון עקבי, העוון שדורכים עליו בעקב.

מצוות קלות שאדם דש בעקביו

אמרו חז"ל שכל מעשיו של האדם בעולם הזה, בין המעשים הטובים ובין המעשים שאינם טובים כולם תלויים במעשים הקטנים.

שהרי כל מעשה בעולם הזה, ויהיה זה המעשה הקטן ביותר, יש לו השלכות גדולות ביותר. והדבר דומה לאדם הזורק חץ, שהרי אם יטה מעט את החץ מן המטרה, הרי בשעה שזורק את החץ כבר הוא מתרחק מרחק רב מאוד מן המטרה. כך הוא המעשה הקטן, שכל שינוי מועט הרי הוא משמעותי מאוד בשעה שהשפעתו היא למרחוק, והרי כל מעשיו של האדם יש להם השלכות לדברים רחוקים מאוד. וממילא אנו למדים שכל מעשה שאדם עושה בעוה"ז, יש לו השלכות גדולות לעתיד לבוא.

הגמרא אומרת שהטבע בעולם הוא שאין אדם נעשה עשיר ביום אחד, אלא כל יום מתווסף לו עוד ממון ועוד

ממון עד שנעשה עשיר. וכן להיפך, שאין אדם נעשה עני ביום אחד, אלא היום מתדרדר בפרנסתו קצת ומחר עוד קצת עד שמאבד את כל רכושו ונעשה עני, וזו דרך העולם.

ואם כן, הרי שאדם שברצונו להצליח בעולם הזה, צריך להיות זהיר מאוד במעשיו הקטנים, כי המעשים הקטנים הם שורש כל המעשים. אך הטבע שבעולם שאדם שם לב רק לדברים הגדולים, ולדברים הקטנים אינו שם לב, אולם תמיד צריך לזכור ששורש כל הדברים הגדולים, הוא מהמעשים הקטנים.

וכן בעניינים הרוחניים, הכל תלוי במעשים הקטנים. כי יצר הרע לא אומר ליהודי ביום אחד לך ותעבוד עבודה זרה ותאכל נבילות וטריפות, אלא יצר הרע מסית את האדם מעט מעט, היום אומר לו תמשיך לקיים מצוות ולהתפלל, אבל אינך צריך להתפלל במניין, אינך צריך להתפלל בבית הכנסת וכדו', וכך לאט לאט יום אחר יום עד שאומר לו לך ועבוד עבודה זרה. כמו שאמרו חז"ל (שבת קה ב), 'כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך. עד שאומר לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד'. ולכן אמרו רבותינו ז"ל, שעיקר כל התורה הן המצוות ה'פשוטות', שאם האדם נזהר בקיום המצוות הפשוטות, לא ייפול ברשתו של היצר הרע.

למה ירא דוד מהעוונות הראשונים

כתוב בספר תהלים (עט ח) "אל תזכור לנו עוונות ראשונים", דוד המלך מתפלל לקב"ה שלא ידקדק עמו בעוונות הראשונים שחטא. והקשה על כך החפץ חיים, מדוע ירא היה דוד המלך רק מן העוונות הראשונים וכי מן העוונות האחרונים אינו פוחד?

וביאר החפץ חיים זצ"ל, שהרי כל העוונות החמורים מגיעים מחמת שלא נזהר בעוונות הראשונים, מחמת שחשב לעצמו שאינם חמורים כ"כ, ולכן התפלל דוד המלך לקב"ה שדווקא את העוונות הראשונים לא יזכור לו, וממילא בעוונות האחרונים החמורים - אדם כבר אנוס שהרי כבר התרגל, וכמו שאמרו רז"ל (ערכין ל ב) בגמרא "אמר רב הונא כיון שעבר

אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר", כיוון שכבר התרגל והרי הוא שבוי בידי היצר הרע, ולכן הקב"ה תובע מן האדם רק על העוונות הראשונים.

וענין זה למדים אנו בפרשתנו, כמו שנאמר "והיה עקב תשמעון", ופירש רש"י - אלו מצוות קלות שאדם דש בעקביו, "תשמעון" - אם תהיו זהירין במצוות הקלות שאדם דש בעקביו, ממילא לא תבואו לחטוא בעבירות החמורות, ואז תזכו לכל הברכות כולם.

אין להמעיט בערך שום מצווה

המדרש (מובא בספר הפנים נספח לספר מורא מקדש) בתחילת הפרשה מביא את הפסוק (תהלים קכו ו), "הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו". ושואל בעל האוהב ישראל מאפטא זצ"ל (מובא בספר הפנים נספח לספר מורא מקדש) שלכאורה צריך להבין מה הקשר בין הפסוק הראשון שבפרשה שלנו "והיה עקב תשמעון" לפסוק "הלוך ילך ובכה?"

אלא אומר האוהב ישראל, משל למה הדבר דומה לעני שהלך בדרך ומצא אבנים יפות ומצאו חן בעיניו ומילא את כל התיק באבנים, ובהמשך הדרך היה התיק כבד עליו וזרק את כל האבנים, וכשנכנס לעיר בא אל האכסנייה לאכול וכשבא לשלם רוקן את התיק אולי ימצא מטבע אחד לשלם ולא מצא שום מטבע, אבל פתאום מצא אבן אחת קטנה ולא נתן לה כלל חשיבות, ובעל האכסנייה ראה שהאבן נוצצת אמר אולי זה יהלום, והעני אומר מה פתאום זו אבן פשוטה היו לי הרבה כאלו, ושכנע אותו והלכו לסוחר אחד של יהלומים, וכשראה את האבן אמר זה יהלום והציע לו בעבורו אלף מטבעות זהב והעני שותק, וחשב הסוחר שאינו מרוצה מהמחיר והוסיף לו עוד על המחיר והעני התעלף, וכשהעירו אותו אמר, אתם יודעים למה התעלפתי? כי היה לי תיק מלא באבנים כאלו וזרקתי את הכל כי כבד ממני משאן.

והנמשל הוא שכשיהודי יעלה לשמים ויראה כמה שכר גדול הוא מקבל על המצווה הקלה והפשוטה

ביותר, אז הוא ייזכר כמה מצוות קלות ופשוטות באו לידו והוא זלזל בהן, והיה האוהב ישראל אומר אם יהודי היה יודע כמה שכר הוא יקבל בשמים רק על כך שהוא מצחצח כל ערב שבת את הנעליים שלו, היה טורח לשבת בלי סוף, ולא היה מזלזל באף מצווה ולו הקטנה ביותר.

וממילא מובן מה הקשר בין הפסוק הראשון בפרשה שלנו "והיה עקב תשמעון" ובין הפסוק שמביא המדרש "הלוך ילך ובכה", כי ביום הדין מי שלא השכיל להביא עמו את כל המצוות ואפילו אלו שאדם דש בעקביו, אז הוא יראה את עוצם השכר ולו על המצווה הקלה ביותר הרי שגדולה תהיה בכייתו ועצום יהיה צערו, לעומת מי שהשכיל לבוא עם כל מצוותיו הרי שבו יתקיים המשך הפסוק "בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו".

לא להעדיף מצווה על מצווה

מסופר על איש אחד שרצה לזכות לראות את פניו של אליהו הנביא, אמר לו האבא תצום ארבעים יום, ובכל הארבעים יום אל תישן על מיטה וכל זמן שאתה ער תלמד תורה, וכך עשה האיש. אחרי שעברו עליו אותם ארבעים יום בקדושה גדולה, א"ל אביו עכשיו תהיה ער כל הלילה ותלמד בבית הכנסת, והלילה אתה תראה את אליהו הנביא. הלך האיש לבית הכנסת הראשי בבגדד והתפלל ערבית, ואחרי שהסתיימה תפילת ערבית הבחין האיש באחד המתפללים שמאריך בתפילה, ניגש אליו האיש וזירז אותו שיסיים תפילתו מהר כדי שיצא כבר מבית הכנסת, אחרי זמן קצר אותו אדם סיים את התפילה ויצא מבית הכנסת, ואז נעל האיש את בית הכנסת וישב ללמוד תורה והיה מצפה מתי יתגלה אליו אליהו הנביא, ובאותו הלילה ירד גשם חזק. פתאום האיש שומע דפיקות חזקות על דלת בית הכנסת, ומיד פתח את הדלת והיה עומד שם איזה קבצן עני, א"ל האיש מה אתה רוצה? א"ל יורד בחוץ גשם חזק, וקר לי מאוד ואני רוצה להיכנס לבית הכנסת להתחמם מעט, א"ל האיש אי אפשר הלילה תבוא מחר, והקבצן נישאר בחוץ, ונעל האיש בחזרה את בית הכנסת והמשיך ללמוד עד

שהגיע עלות השחר והגיע האנשים לתפילת שחרית, והבין שלא זכה לגילוי של אליהו הנביא.

בבוקר בא האיש לאביו וא"ל אבא יש לי אכזבה גדולה, לא זכיתי לגילוי של אליהו הנביא, א"ל האבא האם אף אדם לא דפק על דלת בית הכנסת כל הלילה, א"ל הבן היה איזה עני שדפק על דלת בית הכנסת וביקש להיכנס בגלל שבחוץ ירד גשם חזק, א"ל האבא שלו איך היה נראה, א"ל כך וכך היה נראה, א"ל האבא שלו בני זה היה אליהו הנביא, וגם אצלי שבא להתגלות בפעם הראשונה הוא בא בצורה של עני, א"ל אביו ומה חשבת? שאם לא תיתן לעני להיכנס לבית הכנסת בזמן של גשם וקור חזק, תזכה לראות את אליהו הנביא!?

לומדים מכאן, שאי אפשר לדרוך על מצווה אחת כדי לקיים מצווה אחרת, וזה מה שאומרת לנו התורה "והיה עקב תשמעון", אלו מצוות קלות שאדם דש בעקביו. כל מצווה ומצווה.

דורנו דור עקבתא דמשיחא

מרן רבי יעקב אבוחצירא בספרו פיתוחי חותם (תחילת פרשת עקב) כותב, שהתורה הקדושה באה לרמוז לנו על הזמן שסמוך לביאת המשיח שנקרא עקבתא דמשיחא. ומפני מה הדור הסמוך לביאת המשיח נקרא עקבתא דמשיחא? כי כמו שהעקב הוא בסוף הגוף כך גם הדור של ביאת המשיח הוא סוף כל הגלויות וסוף כל הצרות ולכן נקרא עקב. והתורה הקדושה בפרשתנו באה לרמוז לנו על הדור שאנו נמצאים בו עכשיו הוא דור של עקבתא דמשיחא, והוא מה שהתורה אומרת לנו בתחילת הפרשה "והיה עקב תשמעון", עקב רומז לדור של עקבתא דמשיחא שאנו צריכים בדור הזה במיוחד להיזהר במצוות הללו שאדם דש בעקביו על מנת לזרז את ביאת המשיח, ואם חלילה יזלזלו עם ישראל במצוות הללו, הרי שתתארך הגלות ותתרחק הגאולה.

עוד כותב מרן אביר יעקב, שהמילה "עקב" היא בגמטריא 172, ושם אלו' שהוא כידוע מרמז על מידת הדין הוא בגמטריא 86, ופעמיים שם אלו' הרי הוא בדיוק כמניין עקב 172, ודבר זה מרמז שאם יזלזלו ישראל חלילה

במצוות שאדם דש בעקביו, הרי שיתנהג איתם הקב"ה במידת הדין.

אולם אם יזהרו במצוות הללו הרי שיתנהג עימם הקב"ה במידת הרחמים, והוא מה שנאמר "והיה" עקב תשמעון, שהמילה והיה היא בגמטריא 26 שהוא שם הוי"ה ב"ה, המרמז על מידת הרחמים, שבה יתנהג הקב"ה עם עמ"י כשישמרו על המצוות שאדם דש בעקביו.

כמה יש להיזהר במצוות שאדם דש בעקביו

כותב הזוהר הקדוש שכל האחיזה של הסטרא אחרא בזרעו של יעקב, היא רק כשעם ישראל מזלזל במצוות שאדם דש בעקביו, שהרי נאמר בפסוק (בראשית כה, כו) "ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב".

וכן יצחק זכה לכל הברכות שבירכו הקב"ה בזכות אברהם ששמר על המצוות שאדם דש בעקביו, כמו שנאמר בפסוק (בראשית כו, ג-ה), "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך. והרביתי את זרעך ככוכבי השמים, ונתתי לזרעך את כל הארצות האל, והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמור משמרתי מצוותי חוקותיי ותורותיי" שלכל הוא זכה בזכות ה-עקב הם המצוות שאדם דש בעקביו.

נאמר בשיר השירים (א ח), "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותייך על משכנות הרועים, אומר רבינו הקדוש הרב הבן איש חי שטבע העולם הוא שהאיש הוא הרועה את הצאן ולא האישה, אבל יכול להיות זמן שבו האיש לא נמצא והאישה לוקחת את הצאן לרעות, ומכיוון שהאישה לא יודעת לאן לקחת את הצאן, לכן האישה מסתכלת באדמה ורואה לפי העקבות שיש באדמה לאן לרעות את הצאן, כך שלמה המלך בא ללמד אותנו, שבכל זמן שאנו לא יודעים כיצד לנהוג בעבודת השם כל מה שאנו צריכים לעשות הוא להסתכל בעקבות של האבות הקדושים ולהתבונן במעשיהם, וכך נראה איך הם התנהגו ונלמד מהם וכך נעשה.

ואומר מרן רבי יעקב אבוחצירא שהפירוש של הפסוק (שיר השירים א ח) "צאי לך בעקבי הצאן", שאם תראו שהגלות מתארכת, צאי לך בעקבי הצאן - תלמדו מהאבות הקדושים שהיו זהירים מאוד במצוות הקלות שאדם דש בעקביו שלא לזלזל בהם, וכך תקרבו את הגאולה.

והראיה לכך שדורנו הוא דור עקבתא דמשיחא, שבספר דניאל מסופר על החלום שחלם נבוכדנצר מלך בבל והיה שוכח אותו וכו', עד שדניאל התפלל לה' וה' גילה לדניאל את החלום ופתרונו, וחלומו של נבוכדנצר היה שראה בחלום פסל גדול שראשו מזהב וידיו מכסף וברכיו מנחושת ורגליו מברזל, וכפות רגליו חלק מברזל וחלק מחרס וכו', ופתר לו דניאל שמלכות בבל רומז לזהב, פרס לכסף, יוון לנחושת, אדום לברזל, ועשר האצבעות שבכפות רגליו חלק מאדום וחלק מישמעאל, ואז באה אבן אחת ושוברת את הפסל והאבן הזו היא מלך המשיח, רואים מהחלום שהעקב הוא רומז לזמן של ביאת המשיח, שיהיה כשעם ישראל יהיה בגלות בין בני אדום וישמעאל, והוא ממש כזמנינו.

קביעות עיתים ללימוד תורה
עקב ר"ת קבע עיתים בתורה.

בפרקי אבות (ב ח), נאמר "רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי, הוא היה אומר: אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת", כלומר אם למדת הרבה תורה אל תתגאה בכך כיוון שמלכתחילה זו כל המטרה שלשמה באת לעולם, כמו שכתוב (יהושע א ח), "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה, למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל".

הזוהר הקדוש אומר, שהקב"ה ברא את האדם גוף ונשמה, הגוף שהוא גשמי ניזון על ידי דברים גשמיים כמו אוכל שהוא גשמי וכדומה, הנשמה שהיא רוחנית ניזונת רק על ידי דבר רוחני שהוא לימוד תורה.

וכמו שאם אדם אכל בבוקר הוא לא אומר בערב אני לא צריך לאכול כיוון שכבר אכלתי בבוקר ואכלתי אתמול, כי מה שאכל אתמול הוא עבור אתמול, אבל עכשיו הוא זקוק לאוכל

חדש ובלי אוכל אדם יכול למות, כך לא יאמר אדם למדתי כבר הרבה תורה אתמול ואיני צריך ללמוד שוב היום, כי לימוד התורה הוא האוכל הרוחני לנשמה והוא דבר שהנשמה צריכה אותו בכל יום, כמו שהגוף זקוק לאוכל גשמי בכל יום על מנת להתקיים.

כותב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה א, ח) "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אישה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר (יהושע א, ח) 'והגית בו יומם ולילה.'"

ואין אדם שיכול לפטור את עצמו מלימוד תורה, וכמו שהגמרא ביומא (לה ב) אומרת "ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני - אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותיי, אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל, אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק [מטבע קטן], חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להיכנס, עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלוקים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו, אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת הייתה וירד עליו שלג מן השמים, כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון, אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שמא יום המעונן הוא, הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו [על הלל הזקן] רום שלש אמות שלג, פרקוהו והרחיצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה, אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת.

עשיר - אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר, אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. פעם

אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא [הכריחו אותו לעבוד עבור אדונם], אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך ללמוד תורה, אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך, ומימיו לא הלך וראה אותן [את העיירות שהוריש לו אביו], אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה.

רשע - אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף, אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום הייתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו השמע לי, אמר לה לאו, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין, אמר לה (תהלים קמו, ז) ה' מתיר אסורים, הריני כופפת קומתך, (תהלים קמו, ח) ה' זוקף כפופים, הריני מסמא את עיניך, (תהלים קמו, ח) ה' פוקח עוורים, נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה, לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה לעוה"ב.

נמצא הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים". עד כאן דברי הגמרא.

כי לימוד התורה הוא מזון רוחני לאדם, וכמו שהגוף לא יכול להתקיים בלי מזון כך הנשמה לא יכולה להתקיים בלי התורה.

וחז"ל לימדו אותנו בגמרא (קידושין דף ל ע"ב) "הקב"ה אמר להם לישראל - בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו", שאין מציאות בעולם שיהודי יוכל לנצח את היצר הרע אלא רק על ידי לימוד תורה, שרק על ידה כוחו של היצר הרע נחלש. ואפילו יהודי יתפלל כל היום וייתן צדקות, אם הוא לא ילמד תורה הוא לא יצליח להתגבר על היצר הרע, והוא לא יצליח להתגבר על תאוות העולם הזה.

הגמרא בסנהדרין (דף צט ע"ב) אומרת "אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר (איוב ה, ז) כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא,

כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו, הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, הוי אומר לעמל תורה נברא".

והגמרא בברכות (דף יז ע"א) אומרת "ר' יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי [כשהיה מסיים את ספר איוב היה אומר כך], סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים, אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה (קהלת ז, א) "טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו". אשרי מי שהעמל שלו הוא בלימוד התורה הקדושה.

לעומת דברי תורה הכל נחשב לדברים בטלים

הגמרא בברכות (דף יז ע"א) אומרת "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר (שמות כד, יא) 'ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו'", ואם אין מלחמות ואין צרות ואין מחלות ואין קושי הפרנסה, מה יעשו כל היום? אומרת לנו הגמרא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ולומדים תורה מפי הקב"ה, ומי שטרח בעולם הזה ולמד תורה, כל מה שלמד יהיה חקוק בנשמתו ואפילו הוא שכח הדברים יהיו חקוקים בנשמתו לנצח נצחים, וכל מה ששמע תורה בעולם הזה יחזור ללומדה בעולם הבא. אבל מי שלא למד תורה כלל בעולם הזה, כשיגיע לעולם הבא הרי הוא כמו אדם שמגיע למדינה זרה, והוא לא מבין את השפה ולא מבין דבר ממה שמדברים.

מספרת הגמרא (ברכות דף סא ע"ב), תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה, אמר ליה עקיבא אי אתה מתייירא מפני מלכות? אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום,

אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו - אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה אלא טיפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה (דברים ל, כ) 'כי הוא חייך ואורך ימיך' כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לר"ע וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו, אמר לו פפוס מי הביאך לכאן? אמר ליה אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים".

ועל מה ניתפס פפוס בן יהודה?

הגר"א בספרו אמרי נועם (ברכות דף סא ע"ב) אומר שזהו אותו פפוס בן יהודה שעליו מספרת הגמרא בתענית (דף יח ע"ב), שבעיר לוד נרצחה הבת של הקיסר, ואמר הקיסר אם לא ייתפס הרוצח נוציא להורג את כל יהודי העיר לוד, ופפוס בן יהודה אע"פ שלא רצח את בת הקיסר, אבל כדי להציל את כל יהודי העיר לוד בא לקיסר ואמר אני רצחתי את הבת שלך, הוא מסר את נפשו והציאו אותו להורג והציל את כל היהודים בעיר לוד.

שואל הברכת שמואל (הקדמה לח"ד) איך אפשר לומר אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס בן יהודה שנתפס על דברים בטלין? וכי אלו דברים בטלים להציל את כל יהודי העיר לוד?

אלא לומר לך שליד לימוד תורה הכל נחשב כדברים בטלים, כי אין לך מצווה בעולם כמו לימוד תורה.

ביטול תורה גרם לכל העבירות

הגמרא בנדרים (פא א) אומרת, "אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ט, יא) 'מי האיש החכם ויבן את זאת', דבר זה שאלו לחכמים ולא פירשוה, שאלו לנביאים ולא פירשוה, עד שפירשה הקב"ה בעצמו, שנאמר (שם יב) 'ויאמר ה' על עוזבם את

תורתי אשר נתתי להם.'"

ושואל הרב אליהו לופיאן זצ"ל בספרו לב אליהו (פרשת דברים), שמה השאלה על מה אבדה הארץ ודבר זה שאלו לחכמים ולא פירשוה, שאלו לנביאים ולא פירשוה, עד שפירשה הקב"ה בעצמו הרי כתוב מפורש בגמרא ביומא (ט ב) שאבדה הארץ בגלל שעברו על שלושת העבירות החמורות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים?

אלא מבאר הרב אליהו לופיאן זצ"ל, שבאמת הגמרא ידעה ששלושת העבירות הללו הם היו הסיבה לחורבן, רק שאלת הגמרא על מה אבדה הארץ הייתה, מה שורש הסיבה שעם ישראל הגיע לדרגות כאלה פחותות שעברו על העבירות החמורות ביותר? ועל זה מתרצת הגמרא "על עזבם את תורתי", שיהודי בלי תורה יכול להגיע למדרגה הפחותה ביותר, כי התורה היא השורש לכל המידות הטובות ומכיוון שעם ישראל עזבו את התורה, ממילא הגיעו למצב רוחני כל כך ירוד עד שהיו מסוגלים לעבור על העבירות החמורות ביותר.

יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק

הגמרא במסכת פסחים (קיב א) מספרת, שבזמן שרבי עקיבא היה חבוש בבית האסורים בא רשב"י לבית האסורים מבחוץ וביקש מרבי עקיבא שילמד אותו תורה, אמר לו רבי עקיבא עכשיו אי אפשר כי אני חושש מהרומאים בבית האסורים, אמר לו רשב"י רבי אם אין אתה מלמדני עכשיו תורה, הרי אבא שלי מקורב למלכות של הרומאים, והוא ילשין עליך למלכות שאתה לומד תורה בבית האסורים, אמר לו רבי עקיבא יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק, ולכאורה צריך להבין איך רשב"י אמר לרבי עקיבא אני אלשין עליך למלכות של הגויים, הרי הוא דבר חמור מאוד להלשין על יהודי לגויים?

אלא אומר הרב אהרן בקאש (הובא בספר תנועת המוסר ח"ה עמ' 120), שרשב"י אמר לרבי עקיבא, רבי - אם אתה לא תלמד אותי תורה הרי שאני אתדרדר למטה, כי יהודי בלי תורה הוא מתדרדר, כי מה שמחזיק את

היהודי זו התורה, ואם אני אתדרדר בסוף אני אמסור יהודים ואלשין עליהם למלכות של הגויים.

הגמרא בנדרים (לב א) אומרת, "גדולה תורה שאלמלא היא לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר (ירמיהו לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'", רואים אנו שאין לך דבר גדול בכל העולם כולו כמו לימוד תורה, וכמו שאנו אומרים בכל יום בתפילה "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה."

ובזמן שעם ישראל עוסקין בתורה אין כח לאומות העולם לשלוט עליהם, כמו שאומר המדרש (פתיחתא דאיכ"ר ב'): על הפסוק (בראשית כז כב) "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", שכל זמן שבבתי כנסיות ובבתי מדרשות נשמע קול של לימוד התורה, אין הידיים ידי עשו - אין כח לאף אומה לצער את עם ישראל.

"כי תאמר בלבבך רבים הגויים האלה ממני איכה אוכל להורישם.

לא תירא מהם זכר תזכור את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה ולכל מצרים"

(ז, יז-יח)

מעלת סיפורי הצדיקים

הרב בעל הבני יששכר רבי צבי אלימלך מדינוב זצוק"ל כותב (בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ה - סיפור יציאת מצרים אות י), שלומדים מפסוק זה שבכל זמן שיהודי יהיה צריך לנס, יספר איזה נס שקרה אצל הצדיקים באותו עניין שבו הוא צריך ישועה, ועל ידי שמזכיר סיפור על צדיק שהושיע יהודים באותו העניין, הרי הוא מעורר על עצמו ישועות גדולות בדבר שהוא צריך בו ישועה, כמו שכותב הפסוק שאם תראו גויים רבים וחזקים אל תיראו מהם, אלא תספרו את הניסים שה' עשה לעם ישראל ביציאת מצרים, ועל ידי זה יתעורר כח עליון שה' יעשה לכם ניסים כמו שעשה ביציאת מצרים, שבני ישראל ניצחו את המצרים אפילו שהיו רבים וחזקים מהם.

מסופר שבזמן הבעש"ט הייתה גזירה קשה מאוד על עם ישראל, ועמד הבעש"ט ליד עץ אחד והתפלל תפילה מיוחדת בכוונות מיוחדות ובכה עד שבאו ובישרו לו שהגזירה

התבטלה.

לאחר שנפטר הבעש"ט שוב חזרה אותה הגזירה, ובאו למגיד ממזריטש וביקשו ממנו שיתפלל לביטולה כמו הבעש"ט, אמר להם את הכוונות שכיוון הבעש"ט איני יודע אבל את התפילה שהתפלל והיכן העץ שלידו עמד אני יודע, הלך ליד אותו העץ שלידו התפלל הבעש"ט והתפלל את התפילה אותה התפלל הבעש"ט ובכה הרבה, עד שבאו והודיעו לו שהתבטלה הגזירה.

לאחר פטירתו של המגיד ממזריטש חזרה שוב אותה הגזירה, ובאו בני אותו הדור לצדיק רבי משה לייב מסאסוב וביקשו ממנו שיתפלל לביטול הגזירה כדרך שהתפלל הבעש"ט, ואמר להם איני יודע לא את התפילה שהתפלל הבעש"ט ובוודאי לא את הכוונות שכיוון, אבל יודע אני היכן נמצא העץ שעל ידו עמד הבעש"ט ושם אני אלך להתפלל, ועמד שם והתפלל ובכה עד שהודיעוהו שהתבטלה הגזירה.

לאחר פטירתו של רבי משה לייב מסאסוב חזרה שוב אותה הגזירה שגזרו הגויים על עם ישראל, ובאו בני אותו הדור לצדיק רבי ישראל מרוז'ין, ובקשו ממנו שיעמוד בתפילה לביטול הגזירה כדרך שעמד הבעש"ט, אמר להם איני יודע את התפילה שהתפלל הבעש"ט, ובוודאי שאיני יודע את הכוונות שכיוון ואפילו איני יודע היכן נמצא העץ שעל ידו עמד הבעש"ט והתפלל, אבל אני יכול לעמוד כאן במקומי ולספר את הסיפור על הבעש"ט, כיצד בשעה שנגזרה גזירה על עם ישראל עמד הבעש"ט ליד עץ אחד ושפך ליבו בתפילה ובתחנונים לפני הקב"ה והתבטלה הגזירה, ובאמת מיד כשסיים לספר את הסיפור באו ובישרוהו כי התבטלה הגזירה.

רואים על ידי מעשה נורא זה ממש כדברי בעל הבני ישששכר, שעל ידי שמספרים מעשה מצדיקים שהשפיעו ישועה, מיד מעוררים ישועות גדולות על עם ישראל באותו העניין.

"וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרך" (ח, ה)

"כאשר ייסר איש את בנו"

מעלת הייסורים

כותב הרמח"ל במסילת ישרים (פרק א) שאין לך אדם בעולם הזה שאין לו ייסורים, יש שבאים עליו הייסורים בגופו, יש שבאים עליו הייסורים בממונו ויש שבאים עליו הייסורים בחינוך ילדיו, והאדם שואל את עצמו למה ה' מביא עלי את כל הייסורים האלו? באה התורה ואומרת, אבא שמביא ייסורים על בנו אין הוא מביא אותם עליו חלילה בגלל שהוא שונא אותו, אלא כל מטרתם של הייסורים היא כדי לחנך אותו ללכת בדרך טובה, וכמו שנאמר (משלי, ג, יא-יב) "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו: כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה", כלומר רק את מי שהקב"ה אוהב כבן, אותו הוא מוכיח ומביא עליו ייסורים.

ומן הצד השני, הרשעים אין הקב"ה מביא עליהם ייסורים, כמו שנאמר (תהלים, צב, ז-ח), "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי אוון להשמדם עדי עד", כלומר אדם שיביט מבחוץ על הנהגת הקב"ה בעולמו, לא יבין כיצד הרשעים עולים ופורחים ולא באים עליהם ייסורים, ומגלה לנו דוד המלך שאין הדבר כן אלא כל כוונתו של הקב"ה היא - "להשמדם עדי עד."

הגמרא אומרת (ערכין טז ב) שמי שעברו עליו ארבעים יום בלא ייסורים, ידאג שמא קיבל כל שכרו בעולם הזה וכבר אין לו חלק לעולם הבא, כי קבלת הייסורים מוכיחה שהשכר האמיתי נצבר לאדם לקבל את שכרו מושלם בעולם הבא.

נאמר בספרים הקדושים, שהאבות הקדושים זכו לכך שהקב"ה ייחד את שמו עליהם, רק בזכות מה שקיבלו את כל הייסורים שבאו עליהם באהבה.

המדרש אומר משל לשני עבדים אחד מהם המלך אהב אותו ואת השני לא אהב, ושניהם פנו אל המלך וביקשו ממנו הלוואה והמלך נתן לשניהם הלוואה וקבע להם את זמן הפירעון, זה שהמלך אהבו כל הזמן היה דוחק בו המלך שיפרע כל כמה זמן קצת מחובו אף על פי שטרם

הגיע זמן הפירעון, וזה שהמלך שנא אותו לא דיבר עמו כלל, והנה בהגיע זמן הפירעון התברר שאהוב המלך כבר פרע למלך את כל חובו, ואילו זה שהמלך לא אהבו היה צריך לפרוע ביום הפירעון את החוב כולו עד סוף פרוטה אחרונה.

והנמשל הוא, שהרי כמו שנאמר בפסוק "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ), אלא שאת אלו שהקב"ה אוהב הרי שהוא מייסר אותם בעולם הזה על מנת שיפרעו את חובם קודם שיגיעו ליום הפירעון, אבל הרשעים אדרבה הקב"ה לא גובה מהם כלום בעולם הזה, על מנת להיפרע מהם על הכל בעולם הבא.

החפץ חיים (אבות עמוד סג) הביא משל בשם המגיד מישרים דוילנא, משל למלך אחד שהיה לו עבד שהיה אהוב עליו ביותר, והמלך כיוון שהיה צריך לצאת לנסיעה ארוכה הפקיד את העבד אצל שר אחד, ואותו השר היה מלקה את אותו העבד כל יום במכות קשות ונאמנות והיה העבד סובל תחת ידו ביותר, והנה משחזר המלך ממסעו סיפר לו העבד את כל אשר הכהו אותו השר האכזר, עשה עמו המלך חשבון כמה מכות קיבל מאותו השר ועל כל מכה ציווה על השר הלז לשלם לעבד מטבע זהב, והנה רואה המלך כי העבד בוכה ושאלו המלך כעת מפני מה אתה בוכה הרי זכית באוצר גדול, אמר לו העבד לו הייתי יודע שעל כל מכה ומכה הייתי מקבל דינר זהב, הייתי רוצה לקבל עוד ועוד מכות על מנת לזכות בעוד דינרי זהב.

והנמשל הוא, שלעיתים האדם מתלונן ואומר מפני מה אני סובל כל כך הרבה ייסורים בכל העניינים, הן בפרנסה הן בבריאות והן בחינוך הילדים, עליו לדעת שלעתיד לבוא כשיראה את מעלתם האמיתית של הייסורים ולמה זכה בזכותם, עוד יצטער על כך שלא באו עליו עוד ועוד ייסורים.

מסופר על יהודי אחד שסבל מצרות רבות והחליט לנסוע לרבי מרדכי שרעבי זצוק"ל ולקבל ממנו ברכה, והנה בבואו לבית הרב שרעבי ראה שהגיעו לשם עם רב וישב בצד לנוח מעט עד שייכנס אל הצדיק, ובחלומו הוא רואה שכביכול כבר נפטר

מן העולם וכעת דנים בדינו וכף המאזניים של החובות כבדה יותר מן הזכויות וכמעט שהכריעו דינו לחובה, והנה הוא שומע כרוז שמכריז ואומר הביאו את הייסורים, והביאו את כל הייסורים שסבל בכל ימי חייו והוסיפו אותם על כף הזכויות וכמעט שהשתוו המאזניים, אבל הנה נגמרו הייסורים ועדיין כף החובות מכריעה מעט, והנה הוא שומע את עצמו זועק "תביאו לי עוד ייסורים - תביאו לי עוד ייסורים" והתעורר משנתו, ומיד הבין כי כבר קיבל את התשובה על השאלה שבא לשאול את הצדיק, שהחלום המחיש לו את מעלתם ותועלתם של הייסורים בבוא האדם לבית דין של מעלה.

אבל צריך לדעת את דברי האר"י הקדוש, שכל כפרת הייסורים הם רק בזמן שהאדם מקבל אותם באהבה, אבל אם חלילה מבעט בייסורים הרי שאין הייסורים מכפרים עליו.

הייסורים הם לטובת האדם

ודע שלפעמים הקב"ה שולח לאדם ייסורים קלים, על מנת להצילו מייסורים קשים שעמדו לבוא עליו, כמו שמסופר במדרש (תהלים קי"ח; שם קל"ו; וראה נדה לא א) על אדם אחד שעמד להיכנס לספינה למסחרו, וישב קוץ ברגלו ולא היה יכול לילך בספינה. והיה מצטער על כל הסחורה שנשארה לו, שלא היה יכול למוכרה. אחר כך נודע לו שאותה ספינה שעמד לעלות עליה נטרפה בים, נמצא שניצול ממיתה ע"י הייסורים. וייסורים אלו קרויים ייסורים של אהבה, שמחמת אהבת הקב"ה אליו שולח לו ייסורים קלים להצילו מן הייסורים הקשים. ולפיכך כשבאים ייסורים על האדם, הן בממונו והן בגופו, יאמר - כל מה שעושה הקב"ה לטוב עושה. ויקבלם באהבה ובשמחה.

"ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטבה אשר נתן לך" (ח, י)

ברכת המזון - הכרת הטוב

היסוד של כל התורה וכל המצוות הוא הכרת הטוב, וכל אדם צריך להשריש בנפשו את המידה הזו של הכרת הטוב, שכל מי שיעשה לו טובה, הוא יכיר לו טובה ובבוא ההזדמנות יחזיר לו טובה.

ולכן אחרי שאדם אוכל לחם, מברך ברכת המזון, כמ"ש בפרשת השבוע (ח י) "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך", שאחרי שאכלת ושבעת תכיר טובה ותגיד תודה להקב"ה.

והרי הקב"ה עושה איתנו ניסים ונפלאות בכל עת ובכל שעה, א"כ לכאורה צריך להבין מפני מה ציוותה אותנו התורה להכיר טובה ולברך את הקב"ה דווקא על חסד זה של המזון, ולא נצטווינו לברך גם על שאר החסדים שעושה איתנו בורא עולם?

המדרש אומר באבות דרבי נתן (פ"ז), שאברהם אבינו הבית שלו בית היה בית של הכנסת אורחים, ואחרי שהאורחים היו מסיימים לאכול והיו אומרים לאברהם אבינו תודה, היה אברהם אבינו אומר להם - אל תגידו לי תודה, תגידו תודה לבורא עולם שממנו הכל, וכך היו אומרים תודה להקב"ה על שאכלו ושבעו.

כשאדם בא לומר תודה, הוא לא אומר תודה רק על הטוב שקיבל עכשיו, אלא כיון שהוא בא להכיר טובה, הוא כבר מזכיר לא רק את הטובה שקיבל עכשיו, אלא מזכיר גם את כל הטוב שעשה איתו הקב"ה עד עכשיו, כך כשיהודי בא לברך ברכת המזון אחרי שאכל ושבע, הוא בא להודות להקב"ה לא רק על כך שנתן לו לחם לאכול, אלא הוא מודה גם על כל הניסים שהקב"ה עשה לאבותינו, על שהוציאנו מארץ מצרים ופדנו מבית עבדים, ועל כל הטוב שהקב"ה עושה עימנו בכל עת ובכל שעה.

"ואכלת ושבעת וברכת"

כתב בזוהר הקדוש שאחר שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, קילל הקב"ה את אדם הראשון ואמר לו "בזעת אפיך תאכל לחם" (ג, יט), ויש אומרים שעץ הדעת היה חיטה, וכותב רשב"י שעל ידי שמברך ברכת המזון, מבטל האדם מעליו את כל המקטרגים והקללות שקילל ה' את אדם הראשון.

סגולת ברכת המזון

כתב בספר החינוך (מצווה תל) "כך מקובל אני מרבותיי, ישמרם אל, שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו". אנשים מחפשים כל מיני סגולות לפרנסה טובה, והנה יש סגולה אחת שכל גדולי הצדיקים

העידו עליה שמי שזהיר בה זוכה לפרנסה טובה, והסגולה הזו היא ברכת המזון.

כתוב בספר הזהר הקדוש ח"ב (דרי"ח ע"א) מאן דמברך לקודשא בריך הוא מגו שבעא, בעי לכוונא לביה, ולשוואה רעותיה בחדוה, ולא ישתכח עציב, אלא דיברך בחדוה ברזא דא, ולשואה רעותיה דהא איהו יהיב השתא לאחרא בחדוה, בעינא טבא, וכמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא. הכי יהבין ליה בחדוה ובעינא טבא. ובגין כך לא ישתכח עציב כלל, אלא בחדוה, ובמלין דאורייתא, וישוי לביה ורעותיה למיהב ברכה דא, ברזא דאצטריך.

רזא הכא, ארבע רתיכין שליטין, בד' סטרין ומשיריין, אתזנו מההיא ברכתא דשבעא, ובאינון מלין דברוך אתה, אתהני ואתרבי ואתעטר ביה. ומאן דמברך אצטריך רעותא בחדוה, ובעינא טבא, ועל דא כתיב, (משלי כב) טוב עין הוא יבורך.

ותרגומו מי שמברך את הקדוש ברוך הוא מתוך שבע, צריך לכון לבו ולשים רצונו בשמחה, ולא ימצא עצוב, אלא שיברך בשמחה בסוד זה ולשים רצונו שהרי הוא נותן עכשו לאחר בשמחה, בעין טובה. וכמו שהוא מברך בשמחה ובעין טובה, כך נותנים לו בשמחה ובעין טובה. ומשום כך לא ימצא עצוב כלל, אלא בשמחה ובדברי תורה, וישים לבו ורצונו לתת ברכה זו בסוד שצריך.

סוד כאן, ארבע מרכבות שולטות בארבעה צדדים ומחנות, נזונו מאותה ברכת השבע, ובאותם דברים של ברוך אתה, נהנה ומתרבה ומתעטר בו. ומי שמברך, צריך רצון בשמחה ובעין טובה, ועל כן כתוב (משלי כב) טוב עין הוא יברך.

וכותב הרב חיד"א על הפסוק במשלי (י כב) "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עימה", שברכת ה' שזו ברכת המזון היא תעשיר בתנאי אחד והוא שלא יוסיף עצב עימה, כלומר דווקא אם יברך את ברכת המזון מתוך שמחה זוכה לעשירות.

וז"ל רבינו החיד"א ז"ל בהגהות ניצוצי אורות שם, 'ולכוון רצונו בשמחה ולא יהיה עצב בשעת ברכת המזון וכו' ולכן יאכל וישתה דבר המשמחו כדי

שיברך בשמחה, וזו סגולה להתעשר אם יברך בשמחה ובקול רם כמו שאמר לקמיה גודל שכרו גם בעולם הבא כד סליק וכו', ואפשר לרמוז ענין זה מהפסוק שהביא ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה פירוש ברכת ה' כשברכת המזון שהיא דאורייתא, דוקא תהיה כתיקונה בשמחה לברך השכינה היא תעשיר למברך, כי בזה מסלק אחיזת הס"א, ולא יוסיף עצב הוא הס"א עמה'. עכ"ל.

ועוד כותב רבי מנחם מנדל מרמינוב שעל ידי ברכת המזון זוכה לא רק לעושר אלא גם לבריאות שלא ישלטו בו חולי ומחלה, כמו שנאמר בפסוק "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסרתי מחלה מקרבך" (שמות כג, כה), שבזמן שתברך את לחמך זו ברכת המזון, תזכה לברכת והסירותי מחלה מקרבך, כל אדם מבין שמי שעשה לו טובה צריך להכיר לו טובה ולהגיד לו תודה, ברכת המזון זו הדרך שלנו להכיר טובה לקב"ה, שהרי יש בני אדם המסוגלים ורוצים לאכול אלא שאין להם מה לאכול, ויש בני אדם שיש להם מה לאכול אבל הם חולים ולא מסוגלים לאכול, ולכן אדם שיש לו מה לאכול והוא יכול לאכול כמה צריך להודות לה' יתברך, ואמירת תודה לקב"ה זו ברכת המזון.

הרב בן איש חי כותב שאדם הזהיר בברכת המזון זוכה לברכה מיוחדת שישבע ממאכלו, שהרי הרבה אנשים אוכלים ולא שבעים, כמו שכתוב "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" (משלי יג, כה), והוא מה שנאמר בפסוק "ואכלת ושבעת וברכת" שעל ידי הברכה תזכה שתשבע מאכילתך.

חובת ההודות בברכת המזון

בספר חסידים (סי מו מובא במ"ב קפה א) מובא מעשה בחסיד אחד שהלך לבית עולמו בקיצור ימים ושנים, ואחרי זמן קצר בא בחלום לאחד מקרוביו ושאלו אותו קרוב איך נעשה הדין שלך בעולם העליון, ואמר לו שבכל יום דנים אותו בשמים על שלא היה מדקדק בברכת המזון לאומרה בכוונת הלב.

ואומר רבי שמעון בר יוחאי שברכת

המזון חביבה על הקב"ה יותר מכל הברכות, כי ברכת המזון היא ברכה תמידית שהרי אדם לא יכול להתקיים בלי לחם, וכך בכל יום נותן הודאה לה'.

לברך ברכת המזון מתוך הסידור

הרב בעל "שפתי כהן" הש"ך זצ"ל כותב, מקובלני ממגידי אמת שכל מי שזהיר בברכת המזון מתוך סידור, אחרי שיפטר מן העולם לא ישלטו בו רימה ותולעה, כי על ידי שמברך ברכת המזון בכוונה האוכל נהפך לקדוש, ותולעים לא יכולים לאכול דבר קדוש.

כשהיו באים אנשים אצל הצדיק הקדוש בבא סאלי זצוק"ל, והיו מבקשים ממנו שיברכם בפרנסה טובה, היה הצדיק אומר להם תקבלו על עצמכם לברך ברכת המזון מתוך הכתב ולא בעל פה וכך תזכו בפרנסה טובה, כי על ידי שמתבוננים בצורת האותיות הקדושות של ברכת המזון, מורידים לעולם שפע של פרנסה ויש סוד בדבר.

מסופר על רבי מאיר מלובלין ראש ישיבת חכמי לובלין ומייסד לימוד הדף היומי שלפני השואה ביקר בתלמוד תורה ואמר לילדים - ילדים יקרים דעו שישנה אות אחת שלא מוזכרת אפילו פעם אחת בברכת המזון והיא האות ף, ואתם יודעים למה? כותב הבאר היטב (סי' קפה א) "מצאתי, למה אין ף בבה"מ לפי שכל מי שבירך בה"מ בכוונה, אין שולט בו לא אף ולא קצף וכו', ומזונותיו מצוין לו בריווח ובכבוד כל ימיו", ואחד הילדים ששמע את דברי הרב, קיבל על עצמו קבלה חזקה לברך ברכת המזון בכוונה ומתוך הסידור.

אחרי זמן קצר הגיעה השואה ולקחו את אותו ילד למחנה ההשמדה באושוויץ, וכשהגיע למחנה באו הנאצים ימ"ש לבדוק מי ראוי לעבודה והוא יישאר בחיים, ומי שלא יצלח לעבודה ואין בו צורך הרי שיהרגו אותו, ועמדו כל הילדים בתור.

והנה לפני שהגיע התור של אותו ילד, הילד שהיה מאחוריו אמר לו אם ישאלו אותך מה אתה יודע לעשות תגיד שאתה טבח ואני העוזר שלך, וכך היה שכשהגיע התור שלו שאלו אותו מה אתה יודע לעשות,

אמר להם אני טבח וזה העוזר שלי, מיד לקחו את אותו ילד והחבר שלו למטבח לבשל לחיילים הנאצים, וכל הזמן היה במטבח ולא חסר לו אף פעם מה לאכול.

יום אחד בא איזה קצין וראה שאותו ילד בכלל לא יודע לבשל, מה עשה הקצין שחיפש עילה להרוג אותו? נתן לאותו ילד כף קטנה ואמר לו תצא בחוץ ואני רוצה שבתוך שעתיים תחפור עם הכף הזאת בור בעומק שני מטר ואם לא תצליח נוציא אותך להורג, והתחיל לחשוב איך אפשר לחפור בור כל כך עמוק עם כפית קטנה זה בלתי אפשרי, אבל התחיל לחפור ועמד והתפלל ואמר ריבונו של עולם אני קיבלתי על עצמי לברך ברכת המזון בכוונה מתוך סידור, והרב אמר שכל מי שיהיה זהיר בברכת המזון לא ישלוט עליו חרון אף, אחרי כמה דקות עברה שם משאית מלאה בחיילים, ולא ראו אותו וזרקו עליו כמות גדולה של ירקות כיוון שהיה זה על יד המטבח ששם נצטוו לפרוק את הירקות, ואחרי זמן קצר עברה שם משאית של חיילים פולנים והיו רעבים מאוד וביקשו לאכול משהו, אמר להם אם תחפרו את הבור אני אתן לכם הרבה ירקות ומיד חפרו את הבור ואחרי שעתיים סיימו, ואז הוא קרא לקצין הגרמני והראה לו את הבור והקצין בלית ברירה החזיר אותו למטבח, ואותו יהודי ניצל מהשואה ועלה לארץ ישראל והקים משפחה, ותלה את כל הצלתו והניסים הגדולים שראה בזכות שהיה זהיר בברכת המזון.

ידוע שהצדיקים האמיתיים כל מטרתם שהיו אוכלים, היה מלכתחילה רק על מנת לזכות ולברך ברכת המזון, ועד כדי כך ייקרו את מעלתה וסגולתה של ברכת המזון.

כתב הבן איש חי (שנה א נצבים כד), שבעשרת ימי תשובה אין עושין תענית הפסקה יום ולילה אלא רק תענית ביום מפני שבימים אלו עיקר התיקון עשה דווקא על ידי אכילה ושתיה, ולכן כתוב בספר "תורה לשמה", שצריך לאכול פת בכל לילה בעשרת ימי תשובה כדי לברך ברכת המזון.

א"כ גם מכאן רואים את החשיבות

שנתנו חכמינו לברכת המזון, שכל אכילתם מתחילה הייתה רק על מנת לברך ברכת המזון.

מסופר על רבי משה איווייער זצ"ל, שקודם מותו באו אליו בני עיירתו וביקשו שיברכם, אמר להם כידוע לכם אחד מן הדברים היותר מצויים בימינו הוא שריפה העוברת וקופצת מבית לבית, בזמננו שהבתים עשויים עץ והשריפות מצויות, ואני מבטיח לכם שכל מי שיקבל על עצמו לברך ברכת המזון מתוך הסידור בלבד, לעולם לא תזיקנו השריפה בביתו.

שמחו כל היהודים על הברכה המיוחדת וקיבלו על עצמם לברך ברכת המזון מתוך הסידור בלבד, מלבד יהודי אחד שנכח שם ובליבו זלזל בחשיבות הברכה מתוך הסידור בדווקא. והנה עוברת תקופה קצרה ורבנו רבי משה איווייער כבר נפטר לבית עולמו, ולילה אחד אשתו של אותו יהודי מעירה אותו משנתו באמצע הלילה וזועקת באוזניו שהנה פרצה שריפה איומה, וכבר היא מלחכת את שולי הבתים הסמוכים ועוד מעט קט ותפגע בביתם, מיד נזכר בדברי רבי משה איווייער הנ"ל על סגולת ההצלה משריפות באם מקפידים על ברכת המזון מתוך הסידור, ולהוותו נזכר גם כן כיצד הוא זלזל בסגולה זאת, מיד רץ אל בית העלמין אל קברו של רבי משה איווייער, וזעק בקול גדול שמבקש מחילה על שבזמנו זלזל בדבריו, והרי הוא מקבל עליו בקבלה גמורה מכאן ואילך להקפיד לברך ברכת המזון מתוך הסידור בלבד.

כשחזר אותו היהודי לביתו, ראה כי השריפה נעצרה ממש בשולי חצירו, ונתן הודאה לה' יתברך על שהצילו מן השריפה, בזכות שקיבל על עצמו לברך ברכת המזון מתוך הסידור.

ברכת הטוב והמטיב

הגמרא בברכות כותבת (מו א) שברכת המזון יש בה ארבע ברכות, שלוש ברכות מן התורה וברכה רביעית תיקנו אותה חכמי יבנה.

ברכת הזן את הכל היא הברכה הראשונה, תיקן אותה משה רבנו כשהיו בני ישראל במדבר, ברכה שניה על הארץ ועל המזון תיקנה יהושע בן נון כשנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, ברכה שלישית בונה

ירושלים תיקנוה דוד המלך ושלמה המלך, וברכה רביעית היא ברכת הטוב והמטיב תיקנוה חכמי יבנה ביום ט"ו באב על הרוגי העיר ביתר, הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה.

הגמרא במסכת גיטין (דף נו ע"ב) מספרת שביום ט' באב נ"ב שנים לאחר חורבן בית המקדש השני נחרבה העיר ביתר, ואותו היום היה קשה לקב"ה כחורבן בית המקדש, ביתר בזמן בית המקדש הייתה אחת הערים הגדולות ביהודה, וכל מה שהיו עושים היו מצליחים.

חורבן ביתר

והגמרא אומרת שהעיר ביתר נחרבה מחמת מעשה שהיה, שמנהגם בעיר ביתר היה שכל מי שנולד לו בן היה שותל עץ ארז, וכן מי שנולדה לו בת היו שותלים עץ שיטה, וכשגדלו הילדים וזווגו ביניהם היו קוצצים את שני העצים והיו בונים מהם את החופה.

מספרת הגמרא שפעם אחת הבת של מלך רומי הלכה בדרך ליד העיר ביתר, ונשבר דופן מן העגלה ובאו וקצצו ארז אחד על מנת לתקנה, ראו בני המשפחה שקצצו את העץ המיועד עבור החופה של בנם, באו בני המקום והתנפלו על עבדי בת הקיסר והכום.

באו ואמרו לקיסר מרדו בך היהודים, ובא הקיסר ועשה מצור על העיר ביתר במשך שלוש וחצי שנים עם שמונים אלף ראשי גייסות.

השטן בא בדברים הקטנים ביותר, השטן שרוצה להרוס את החיים של האדם מטוב לרע בא בדבר הקטן ביותר, כל העיר ביתר נחרבה על מה שקצצו עץ אחד.

ואיך נחרבה העיר ביתר? הגמרא מספרת שהמנהיג של ביתר היה גיבור עצום בשם "בר כוכבא" [הנקרא גם "בר כוזיבא"]. ואותו בר כוכבא כמעט שטעו בו חכמי אותו הדור לחשוב שהוא המשיח, לסוף נתברר שאינו מלך המשיח, וכיצד בדקו זאת? אמרו, הרי נאמר במלך המשיח - "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה. ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה': והריחו ביראת ה' ולא

למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח" (ישעיה יא, א-ג), כלומר מלך המשיח יוכל להריח אדם ורק על פי זה לדעת האם אדם זה הוא ירא שמים אם לאו, והביאו לפניו חכמי הדור כמה אנשים רשעים והלבישום כצדיקים ושאלו אותו מה טיבם של אנשים אלו, הצדיקים הם או רשעים? ואמר להם - אנשים אלו צדיקים הם, וכך הבינו חכמי אותו הדור שאין בר כוכבא המשיח.

כשרצה להילחם באויב, היה שם אבנים בין שיניו וזורק אותן, וכך הורג בבת אחת כמה נפשות, עד שבתחילה טעו בו חכמי הדור וחשבו אותו למלך המשיח. בר כוכבא גייס לצידו צבא חזק ביותר - לא כל חייל זכה להיכנס לצבאו, אלא רק מי שעבר מבחן קפדני ביותר. מה היה המבחן? כל חייל שרצה להצטרף אל מחנה בר כוכבא - היה עליו לקטוע לעצמו את בוהן ידו, כדי להוכיח את גבורתו ואומץ ליבו. כך אסף בר כוכבא מאתיים אלף חיילים מקוטעי אצבע. אמרו לו חכמים: עד מתי אתה עושה את ישראל בעלי מומים? אמר להם, והיאך אבדוק אותם לדעת את מידת גבורתם? אמרו לו: תעשה להם מבחן אחר: ירכבו על סוס, ותוך כדי רכיבה יהיה עליהם לעקור ארז מהלבנון. מי שלא יצליח לעשות זאת, לא יכנס לצבא שלך. אכן עשה בר כוכבא כדבריהם, ואסף עוד מאתיים אלף חיילים, שהצליחו לעקור ארז מהלבנון תוך כדי רכיבה.

ובאו הרומאים ועשו מצור סביב העיר, והיו זורקים חיצי ברזל אבל בר כוכבא מרוב שהיה גיבור היה תופס את החיצים וזורק אותם בחזרה, עד שהרומאים כבר התייאשו ורצו לחזור בחזרה.

היה בעיר ביתר צדיק גדול, דודו של בר כוכבא - רבי אלעזר המודעי. היה רבי אלעזר עסוק בשקו ובתעניתו, ובכל יום ויום היה מתפלל ואומר: ריבונו של עולם, אל תשב בדין היום! ואכן בזכותו לא נפלה העיר בידי האויב, שצר אותה במשך שלוש וחצי שנים. לבסוף התייאש אדרייאנוס מלכבוש את ביתר והיה בדעתו לחזור. בא גוי אחד מתושבי האזור ואמר לו: כל זמן שתרנגולת זו מתפלשת באפר [היינו רבי אלעזר המודעי שעוסק בתפילה ובתעניות], אין אתה יכול לכבוש את

העיר. אלא המתן לי, ואני אדאג לך שתכבוש את העיר עוד היום!

מיד נכנס הכותי לביתר, ומצא את רבי אלעזר עומד ומתפלל. ניגש הכותי אל רבי אלעזר ועשה עצמו כאילו הוא לוחש באוזנו דבר סוד. אולם רבי אלעזר כמובן לא הרגיש בכך. הלכו ואמרו לבר כוכבא: דודך רבי אלעזר מבקש למסור את העיר לידי אדרייאנוס, ראינו בעינינו שיש לו דברי סתר עם איש כותי! שלח בר כוכבא שיביאו לפניו את אותו כותי. אמר לו: מה אמרת לרבי אלעזר, ומה אמר לך? התחכם הכותי ואמר: אם לא אומר לך - תהרוג אותי, אולם אם אומר לך - הקיסר שלי יהרוג אותי. אם כן מוטב לי להיות נאמן לקיסר ולשמור את סודות המלכות. הבין בר כוכבא מתשובתו, שאכן יש דברי סתר בין קיסר רומי לבין רבי אלעזר.

שלח מיד שיביאו לפניו את רבי אלעזר. אמר לו: מה לחש לך הכותי הזה באוזניך? אמר לו: איני יודע מה לחש באוזני, כי הייתי עומד בתפילה ולא שמעתי כלום. ומה אמרת לו? הוסיף בר כוכבא לשאול. לא כלום, השיב רבי אלעזר. התמלא בר כוכבא כעס גדול, בעט ברבי אלעזר ברגלו והרגו. באותו רגע יצאה בת קול מן השמים ואמרה (זכריה יא, יז): "הוי רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו" - אתה שברת זרועם של ישראל וסימית את עין ימינם [גדול הדור], לפיכך: "זרעו יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה". מיד גרמו העוונות, ונלכדה ביתר ונהרג בר כוכבא.

וכך אחרי שלוש וחצי שנים נפלה העיר והרגו בה כל כך הרבה אנשים נשים וטף עד שהיה הדם מרובה כל כך, עד שנמשך והגיע אל הים הגדול הים התיכון אפילו שהיה זה מרחק גדול, אבל נשפך שם כל כך הרבה דם שנעשה כמו נהר מהעיר ביתר עד הים התיכון, והמלך גזר שלא יתנו לקבור את תושבי העיר ביתר, וכך היה שבמשך שבע שנים היו גופותיהם של העיר ביתר מוטלות בשדה, ונעשה נס שלא היו העופות אוכלות את בשרם של יהודי העיר ביתר וגופם נשאר שלם ולא הסריחו במשך שבע שנים, ובמשך כל אותן שבע שנים היו הגויים משקים את השדות מן הדם של היהודים, ואחרי

שבע שנים מת הקיסר והתבטלה הגזירה.

ללמד אותנו שכל זמן שהצדיק היה חי לא יכלו להפיל את החומות, אבל בשעה שמת הצדיק מיד נפלו החומות. לפעמים חושבים בזכות מה יש לנו כח, בזכות מה מנצחים במלחמה, וודאי הוא בזכות מה שיש לנו חיילים גיבורים, וזו טעות אלא הכל הוא רק בזכות הצדיקים שבדור, שהם שומרים ומגנים על הדור מכל הגזירות הרעות.

למה נתקנה הטוב והמטיב בברכת המזון

שואל החתם סופר, מפני תיקנו חכמים את ברכת הטוב והמטיב דווקא בברכת המזון, ומה שייכותה לשם יותר מכל התפילות, וכי לא היה יותר מתאים לתקנה בברכת מחיה המתים למשל וכדו'?

אלא אומר החתם סופר, מטבע העולם כשאדם שרוי בצער גדול גם כשהוא אוכל אין המאכל ערב לחיכו, וכך היה בעם ישראל שכל זמן שלא ניתנו הרוגי ביתר לקבורה לא היה ערב לחיכם שום מאכל ויהיה אפילו המעדן הערב ביותר, וכשניתנו לקבורה חזר המאכל ונהיה ערב לחיכם של ישראל, ומפני כך נתקנה ברכת הטוב והמטיב דווקא בברכת המזון, משום שרק לאחר שניתנו הרוגי ביתר לקבורה ערבו לחיכם המאכלים שאכלו.

אמרו חכמים (ברכות נט ב) אדם שותה יין מברך הגפן, מביאים לו עוד יין יותר משובח מן הראשון ויותר טוב מברך הטוב והמטיב, מה זו הברכה הזאת?

אלא אומרים חז"ל (רבינו בחיי כד הקמח אות כ ערך שמחה הובא במ"ב קעה ב) מי ששותה יין הוא שמח, אחר כך מביאים לו עוד יין יותר טוב הוא יותר שמח, אבל אין לנו את בית המקדש ואסור להיות כל כך בשמחה לכן מה עושים, מברכים הטוב והמטיב ונזכרים בהרוגי העיר ביתר ואז השמחה יורדת, מאחר ונזכרים באלפי היהודים מהעיר ביתר כיצד מתו במיתה משונה.

למה צריך להשאיר לחם בברכת המזון

כתבו התוספות במסכת ברכות (דף

מב ע"א ד"ה סלק), שמנהגם להקפיד שלא לסלק את הלחם מעל השולחן עד אחר ברכת המזון, וכן כתבו עוד מרבותינו הראשונים.

כלומר, כאשר מסיימים את הסעודה, אין לפנות את השלחן לגמרי כולל המפה והלחם שנותרו עליו ואחר כך לברך ברכת המזון, אלא יש להשאיר את המפה והלחם על השלחן עד לאחר ברכת המזון, וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן קפ סעיף א): "אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון."

וטעם הדבר, מבואר בזוהר הקדוש (ח"ב יתרו פז ב הובאו דבריו בכף החיים שם סק"א) משום שאין הברכה שורה אלא כשיש שם דבר שהיא יכולה לחול עליו. וכמו שמצינו במעשה של אלישע הנביא ואשת עובדיה הנביא (מלכים ב, פרק ד), שאמר לה הנביא שתחול ברכה מרובה על מעט השמן שהיה ברשותה, ולא עשה לה נס שהמציא לה יש מאין. וזאת משום, שקל יותר להמשיך את הברכה על דבר שהוא קיים כבר, ולא להמציא יש מאין. ולכן צריך שיהיו המפה והלחם על השלחן בשעת ברכת המזון, שמהם תמשך על האדם ברכה מרובה.

הגמרא במסכת סנהדרין (דף צב ע"א) אומרת: "אמר רבי אלעזר - כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, שנאמר 'אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו' (איוב כ, כא)". כלומר, בזמן שמברכים ברכת המזון יש לשים לב שהשולחן לא יהיה ריק, כי בזמן ברכת המזון שולחים מן השמים ברכה לשלחנו של האדם, והברכה אינה שורה על מקום ריק אלא רק על מקום שיש בו משהו. ולכן, יש לאסוף את שאריות הלחם שנשארו מהסעודה, ולהשאירם על השולחן בזמן הברכה.

ועוד יש טעם פשוט בדבר שהביאו ה"לבוש" (קפ א הביאו הכף החיים שם), שיש להשאיר את הלחם על השלחן, כדי שהיה ניכר לכל שאנו מברכים להשם יתברך על חסדו וטובו שהכין מזון לכל בריותיו.

מסופר על מו"ר זקננו ה"בבא סאלי" שהגיע אליו באחד הימים יהודי מבוגר על כסא גלגלים וביקש שיברכו ברפואה שלימה, שאלו הבבא סאלי

האם אתה שומר שבת? ענה לו אותו יהודי - לא, שאלו הבבא סאלי האם אתה מניח תפילין? ענה לו אותו יהודי - לא, שאלו הבבא סאלי האם אתה צם ביום הכיפורים? ענה לו אותו יהודי - לא, אמר לו הבבא סאלי אם כך איני יכול לברך אותך, ויצא אותו יהודי בפחי נפש.

כשראו אותו העומדים בחוץ שאלו אותו מפני מה יצאת בפחי נפש? ענה להם - הצדיק סירב לברך אותי, נכנסו אותם אנשים לבבא סאלי ושאלוהו - מפני מה סירבת לברך את היהודי הזה? ענה להם ניסיתי למצוא לו איזה זכות שעליה תחול הברכה מפני שאין הברכה יכולה לחול על כלי ריקן ולא מצאתי לו שום זכות לכן לא יכולתי לברכו.

יצאו האנשים אל היהודי והכניסוהו שוב אל הצדיק ואותו יהודי קיבל על עצמו בפני הצדיק שמעתה ואילך ישמור את השבת ויניח תפילין, מיד ביקש הבבא סאלי שיביאו לו כוס מים ובירך עליה ואת הנותר בכוס נתן לאותו יהודי, וציווה על העומדים שם להרימו מכיסאו ומיד החל אותו יהודי להלך על רגליו כאחד האדם, ומכאן למדנו שאין הברכה שורה על כלי ריקם.

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך" (י, יב)

כיצד זוכים ליראת שמים

נאמר בגמרא (ברכות לג ב) "אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ומפרש את דברי הגמרא הללו האדמו"ר מקוצק זיע"א (הובא בציצים ופרחים ע"מ כתובות ל א), שהכל בידי שמים כלומר כל דבר שיבקש האדם מהקב"ה כגון פרנסה בריאות או בנים וכדו', הרי הדבר הוא בידי שמים האם למלא בקשתו אם לאו, אבל אם בקשתו היא לזכות ליראת שמים, הרי שכביכול משמים מוכרחים למלא את משאלתו ולעשות את בקשתו ולזכותו ליראת שמים, וכביכול אין הדבר בידיהם.

עוד כותבת הגמרא שם "אמר רבי חנינא משום ר' שמעון בן יוחאי אין לו להקב"ה בבית גנזיו, אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו", ושואלת הגמרא מפני מה כתוב בפסוק שאין הקב"ה שואל

מאיתנו כי אם ליראה, שמלשון זו משמע כביכול יראת שמים דבר קטן הוא, וכיצד יתכן הדבר הרי יראת ה' היא אוצרו של הקב"ה, עונה הגמרא - כן, לגבי משה רבינו יראת שמים היא דבר קטן.

ושואל המגיד מדובנא באהל יעקב (פרשת עקב ד"ה ובגמרא) הרי התורה לא ניתנה למשה רבינו בלבד אלא לכל עם ישראל ניתנה, ומדוע התורה מתייחסת ליראת שמים כאל דבר קטן, אלא עונה על כך המגיד מדובנא, שבאה התורה ללמד אותנו שיראת שמים אמנם היא דבר גדול מאוד, אבל ניתן לזכות ולהשיג יראת שמים בקלות על ידי שמתקרבים לצדיק, שעל ידי כך רואים איך הצדיק עובד את ה', ואז האדם יכול לזכות בקלות ליראת שמים טהורה.

אל תחכה למחר

נאמר במדרש (ב"ר כא ו) על אדם הראשון "אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה דכתיב (דברים י יב) ועתה, אין ועתה אלא תשובה שנאמר - ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה".

שואל בעל החפץ חיים היכן במילה 'ועתה' רמוזה חזרה בתשובה, ועונה כי היצר הרע כשרואה שהאדם יש לו רצון לחזור בתשובה, אומר לו אין בעיה תחזור בתשובה אבל לא מהיום אלא רק ממחר, וכך עוברים על האדם כל חייו ולא זוכה לחזור בתשובה, לכן מגלה לנו התורה הקדושה שאם אדם רוצה לחזור בתשובה, זה רק מעכשיו ממש.

מעלת מאה ברכות בכל יום לעצירת המגיפה

אומרת הגמרא (מנחות דף מג ע"ב) "היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר (דברים י יב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך", ומפרש רש"י על המקום שרבי מאיר למד זאת מהמילה מה שאין קוראים אותה מה אלא מאה, כביכול כתוב "ועתה ישראל מאה ה' אלקיך שואל מעמך", שהקב"ה מבקש שכל יהודי יברך בכל יום מאה ברכות.

המדרש (במדבר רבה יח כא) מספר, שבזמן דוד המלך הייתה מגיפה גדולה והיו מתים בכל יום הרבה יהודים במגיפה, ושאל דוד המלך את

הקב"ה מה לעשות ואמר לו הקב"ה לדוד שיתקן שיברכו מאה ברכות בכל יום ומיד נעצרה המגיפה, וגם בזמן שלנו שהוא זמן של מגיפה צריך להתחזק מאוד לברך בכל יום מאה ברכות.

מוסדות התורה והחסד **בית מאיר**

השיעור השבועי

מפי מורנו ורבנו האדמו"ר

הרב
שמואל שמעון טולידאנו
שליט"א

שיתקיים בעזרת ה' יתברך
במוסדות התורה והחסד בית מאיר
רחוב העצמאות 39 רובע סיטי אשדוד

ביום שלישי כ"ה אב 3.8.21

בשעה 20:45 בדיוק

לקבלת שיעורי הרב: 058-4150707